

TEM analyyseja

9/2008

Kohti työperusteista maahanmuuttoa:
ULKOMAILTA PALKATTAVAN TYÖVOIMAN
TARPEEN ARVIOINTI

Mika Tuomaala - Kai Torvi

ISSN 1797-5271
ISBN 978-952-227-099-3

Kohti työperusteista maahanmuuttoa: ULKOMAILTA PALKATTAVAN TYÖVOIMAN TARPEEN ARVIOINTI

Mika Tuomaala - Kai Torvi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Ministry of Employment and the Economy
Eteläesplanadi 4, 00130 Helsinki, Finland
Email: etunimi.sukunimi@tem.fi

Helsinki, marraskuu 2008

MIKA TUOMAALA – KAI TORVI: KOHTI TYÖPERUSTEISTA MAAHANMUUTTOA: ULKOMAILTA PALKATTAVAN TYÖVOIMAN TARPEEN ARVIOINTI

Tiivistelmä: Analyysissä tarkastellaan ulkomaisen työvoiman mahdollista roolia Suomen tulevien työvoimatarpeiden tyydyttämisessä. Työmarkkinoiden makrotason arvioinnin ohella työvoiman kysynnän ja kotimaisen tarjonnan suhdetta tarkastellaan myös ammatillisesti ja alueellisesti eriytetynä. Numeerista arviota ulkomaisen työvoiman tarpeesta ei kuitenkaan esitetä.

Analyysin lähtökohtana on, että kotimaisten työvoimareservien (ml. Suomessa jo asuvat ulkomalaiset) täysimääräistä hyödyntämistä priorisoidaan ulkomailta palkattavaan työvoimaan nähden. Ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden edistäminen sekä työvoiman ulkopuolella olevien työkäisten rekrytointi työelämään ovat siten avainasemassa. Ulkomailta rekrytoitavat työntekijät muodostavat näin ollen sekundaarisen työvoimareservin.

Ulkomaan kansalaisten työmarkkina-asema on nykyisin kantaväestöä heikompi. Erityisesti vähän aikaa Suomessa asuneista suuri osa on työvoiman ulkopuolella, ja ulkomaalaisten työttömyys on yli kaksinkertainen kantaväestöön verrattuna.

Työvoiman saatavuusongelmat ovat viime aikoina olleet yleisimpiä rakennustoiminnassa ja liikenteessä. Yksittäisistä ammateista rekrytointiongelmia on lisäksi koettu erityisesti sosiaali- ja terveysalalla. Alueellisesti tarkasteltuna ongelmallisimpia ovat olleet Etelä-Suomi ja Kainuu.

Pitemmällä aikavälillä eniten työpaikkoja ennustetaan avautuvan palvelutyössä sekä sosiaali- ja terveysalan työssä. Poistuman korvaamisen ohella näille aloille tarvitaan tulevaisuudessa merkittävästi lisätyövoimaa.

Avainsanat: maahanmuutto, ulkomainen työvoima, rekrytointiongelmat

Abstract: The role of foreign labour on the future Finnish labour market is analysed. The analysis is carried out both at the macro level and with an occupational and regional breakdown. A numerical estimate of the need for foreign labour is not, however, presented.

A basic assumption in the analysis is that domestic labour reserves are given priority in solving future availability problems. Thus promoting occupational and geographical mobility as well as increasing the labour force participation rate take a key position. Labour recruited from abroad is therefore a secondary reserve.

The labour market status of foreign citizens is currently weaker than that of the incumbent population. The labour force participation rate is low especially for recent entrants, and the unemployment rate among aliens is more than twice that of Finnish citizens.

Problems of labour availability have recently been most common in construction and transport. Recruitment problems have also occurred in a number of occupations in social and health care. Southern Finland and the province of Kainuu have been the most problematic regions.

In the long run, the number of job openings is projected to be highest in service work and social and health care. Apart from replacing retiring workers these industries are expected to increase their total employment.

Keywords: Immigration, alien labour force, recruitment problems

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
2. ULKOMAALAISTEN ASEMA SUOMEN TYÖMARKKINOILLA	2
2.1 Ulkomaalaisten osuus eri alueilla	3
2.2 Ulkomaalaisten osuus eri toimialoilla.....	4
1.3 Ulkomaalaisten työttömyys eri alueilla.....	5
3. TYÖVOIMAN PALKKAAMINEN ULKOMAILTA TYÖVOIMAN SAATAVUUSONGELMIEN VÄHENTÄMISESSÄ	7
4. TYÖVOIMAN KYSYNNÄN JA TARJONNAN TULEVAISUUDENNÄKYMÄT	11
4.1 Eri toimialojen tulevaisuudennäkymät	11
4.2 Työvoimaa työllisyyttä kasvattaville aloille	12
4.3 Koulutuksesta työhön sijoittuminen	14
4.4 Eri alueiden tulevaisuudennäkymät	17
4.5 Työvoiman kysynnän ja tarjonnan näkymät pidemmällä aikavälillä.....	19
5. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ ULKOMAILTA PALKATTAVAN TYÖVOIMAN TARPEESTA.....	20
LÄHTEET.....	22
LIITE 1.....	23
LIITE 2.....	24

1. JOHDANTO

Ajankohtainen keskustelun aihe Suomessa on se, kuinka paljon Suomessa tulevaisuudessa tarvitaan ulkomailta palkattavaa työvoimaa ja millä aloilla ja alueilla tätä työvoimaa erityisesti tarvittaisiin tilanteessa, jossa työvoiman kotimainen tarjonta ei vastaa kysyntää.

Selvityksessä tarkastellaan ulkomailta palkattavaa työvoimaa potentiaalisena työvoimaresurssina aloilla, joilla työvoiman saatavuusongelmat rajoittavat toimintaa. Tavoitteena selvityksessä on ollut tuottaa pohjatietoa ulkomailta palkattavan työvoiman kysynnän arvioimiseksi. Selvityksessä kuvataan kysynnän kehitystä ja kohdentumista eri aloille ja alueille. Tarkastelua tehdään nykytilanteesta sekä lyhyen ja pidemmän aikavälin tulevaisuudesta. Absoluuttisia lukuja ulkomailta palkattavan työvoiman tarpeesta ei tässä raportissa ole mahdollista esitellä.

Työvoiman maahanmuutosta keskusteltaessa ulkomailta rekrytoitavaa uutta työvoimaa yleensä tarkastellaan työvoimareservinä. Suhteessa työmarkkinoilla jo oleviin todellisiin ja potentiaalsiin työvoimareserveihin ulkomailta palkattava työvoima on kuitenkin sekundaarinen reservi. Keskeistä on pyrkiä saamaan työmarkkinoilla olevat reservit mahdollisimman täysimääräisesti vastaamaan työmarkkinoiden tarpeita ja toisaalta kehittää työmarkkinoiden rakenteita siten, että työmarkkinoilla käytettävissä olevaa inhimillistä pääomaa ei hukata. Uuden työvoiman maahanmuuttoa edistävä politiikka voi siten olla lähinnä muita strategioita täydentävää.

Ulkomailta rekrytoinnin tarvetta arvioitaessa keskeistä on analysoida työmarkkinoilla olevia reserviä. Näitä ovat mm. työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat, kansalaisuudestaan riippumatta. Ulkomaalaisia tai ulkomailla syntyneitä asuu Suomessa pysyvästi noin 180 000. Potentiaalisena reservinä voidaan myös pitää työllisiä, jotka ovat supistuvilla aloilla.

Pääasiallisina aineistoina selvityksessä ovat Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto, työnantajaastattelututkimus ja Etlan alue-ennuste. Työssäkäyntitilaston pohjalta on tarkasteltu ulkomaalaisten asemaa Suomen nykyisillä työmarkkinoilla, työnantajaastattelututkimuksen pohjalta on tarkasteltu työvoiman saatavuusongelmia ja niiden kohdentumista eri aloille ja eri alueille. Etlan alue-ennusteiden avulla on tarkasteltu tulevaisuuden työvoiman työvoimatarvetta eri aloilla ja alueilla. Näiden aineistojen lisäksi selvityksessä on hyödynnetty eräitä työperusteiseen maahanmuuttoon liittyviä tutkimuksia, joissa on analysoitu mm. maahanmuuttajien työllistymisviiveitä.

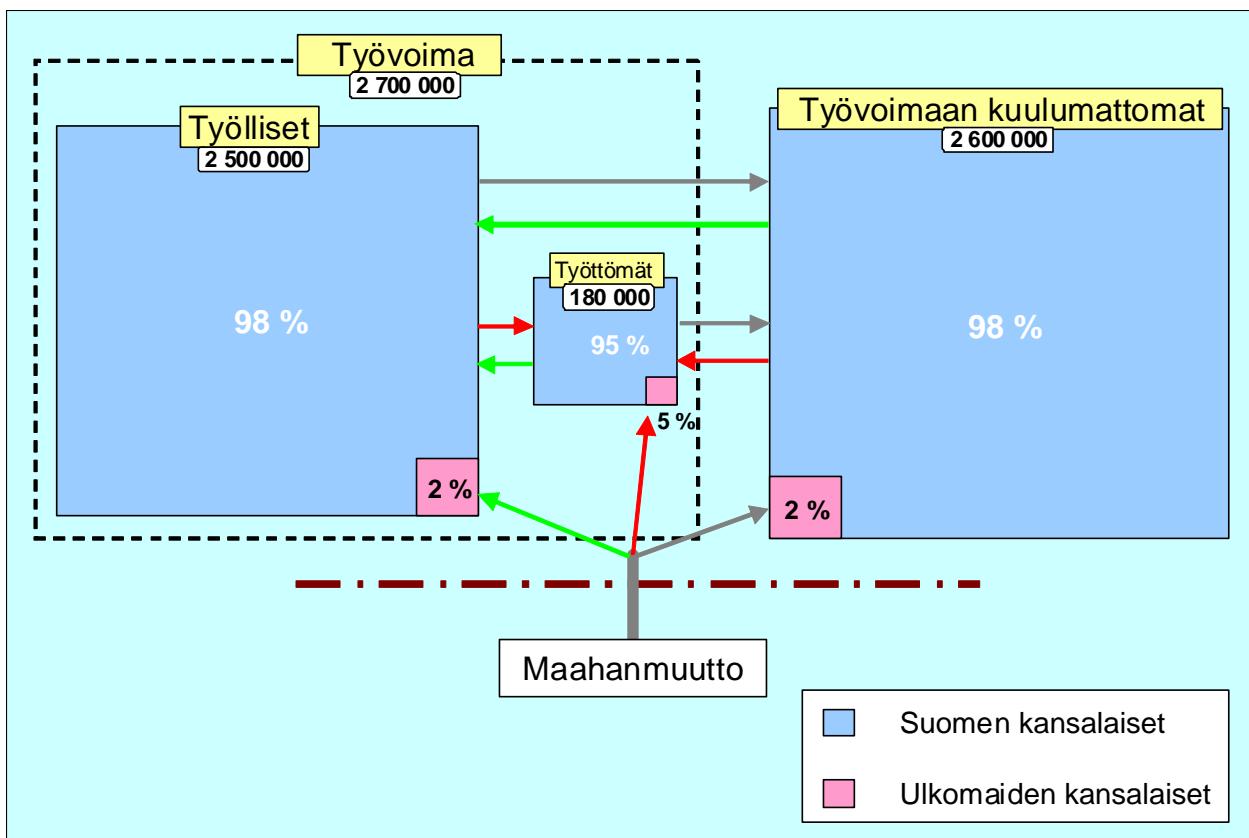
2. ULKOMAALAISTEN ASEMA SUOMEN TYÖMARKKINOILLA

Suomen väestöstä hieman yli 3 prosenttia on muun kuin Suomen kansalaisia tai ulkomailla syntyneitä. Työmarkkinoiden kuvauksessa väestö voidaan jakaa ensinnäkin kahteen osaan: *1* työvoimaan kuuluviin ja *2* työvoimaan kuulumattomiin. Työvoimaan kuuluvia on Suomessa nykyisin noin 2,7 miljoonaa henkilöä ja työvoimaan kuulumattomia noin 2,6 miljoonaa henkilöä. Kuten väestöstä, on myös työvoimaan kuuluvista ja työvoimaan kuulumattomista noin 3 prosenttia ulkomaalaisia tai ulkomailla syntyneitä.

Työvoima voidaan jakaa edelleen kahteen ryhmään: *1* työllisiin ja *2* työttömiin. Työllisistä noin 2 prosenttia on ulkomaan kansalaisia. Työttömissä ulkomaalaisten osuus on sitä vastoin suurempi, noin 5 prosenttia.

Työperusteisessa maahanmuutossa, kuten Suomen työmarkkinoilla muutenkin, on tavoitteena kasvattaa työllisten osuutta väestöstä. Työllisyysasteen parantamisessa on siten kiinnitettävä huomiota työllisyyden, työttömyyden ja työvoiman ulkopuolella olevien ryhmien välisiin virtoihin. Työllisten ryhmään suuntautuvia virtoja tulisi kasvattaa ja työttömien ryhmään suuntautuvia virtoja tulisi vähentää. Tämä pätee myös maahanmuuttajiin. Kuviossa 1 on esitetty työmarkkinoiden komponentit ja näiden komponenttien väliset virrat. Vihreät nuolet kuvaavat työmarkkinatavoitteiden kannalta positiivisia virtoja ja punaiset nuolet negatiivisia virtoja.

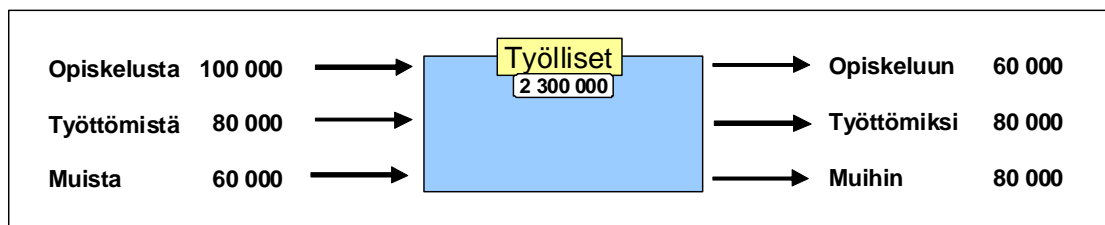
Kuvio 1. Väestörakenne ja työperusteinen maahanmuutto

Ulkomaan kansalaisten työmarkkina-asemasta saatavilla olevat tiedot ovat pääosin verrattain vanhoja. Työttömistä työnhakijoista tiedot tulevat työnvälitystilaston yhteydessä liki reaaliaikaisesti, mutta työllisiä ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevia koskevia tietoja on vain työssäkäyntitilastossa. Sen valmistumisviive on melkoinen, tällä hetkellä (lokakuussa 2008) ovat käytettävissä v. 2006 ennakkotiedot, lopullisia odotetaan loppuvuodesta. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että tiedot ulkomaalaisten työttömyys- ja työllisyysasteista saadaan noin kahden vuoden viiveellä.

Myös työvoimavirroista saatavat tiedot ovat vanhoja. Viimeisimpien tilastotietojen mukaan (2005) työllisistä on vuoden aikana siirtynyt noin 80 000 henkilöä työttömien joukkoon ja noin 140 000 työvoiman ulkopuolelle. Suuri osuus työvoiman ulkopuolelle siirtymisestä on eläkkeelle jäämistä. Virroissa, jotka kulkevat työvoiman ulkopuolelta työllisyyteen (n. 160 000 henkilöä vuosittain), on paljon koulusta ja opiskeluista valmistuneita. Näiden virtojen kasvattamiseksi on tärkeä saada koulutus vastaamaan työelämän tarpeita.

Kuvio 2. Siirtymät työllisyyteen ja siitä ulos vuonna 2005

Lähde: Tilastokeskus

Kun arvioidaan tulevaisuuden työvoimatarpeita, on tarkastelua/ennustamista tehtävä myös työllisyyden sisällä tapahtuvista virroista; miten työllisyys kehittyy eri toimialoilla/ammattissa ja miten työvoima liikkuu. Työvoiman ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden edistäminen on yksi työvoimapolitiikan strategioista. Näiden toimenpiteiden onnistumisen arviointi sekä virtojen ennustaminen onkin todellinen haaste. Luvussa 3 tätä asiaa on tarkasteltu Etlan tekemien toimiala/alueennusteiden valossa.

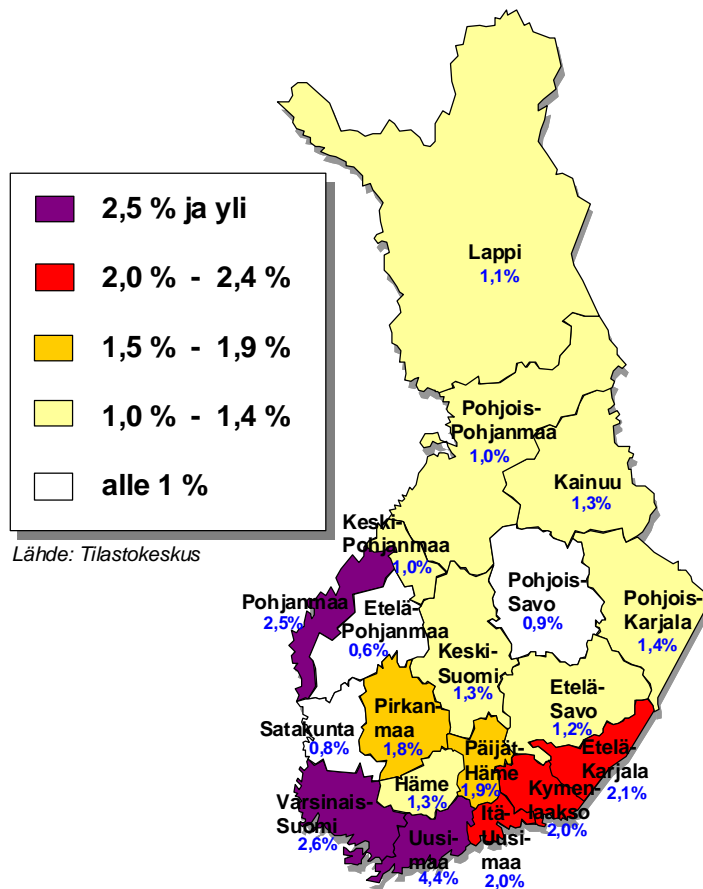
Työn laadulliset ulottuvuudet, kuten työn houkuttelevuus ja työehdot nousevat myös usein esille, kun puhutaan ulkomaisesta työvoimasta. Joihinkin ammatteihin on nykyisin vaikea saada suomalaista työvoimaa, kun taas ulkomaalaisille nämä työt työehtoineen kelpaavat hyvin. Eri ammattialojen välinen arvostus ainakin jossain määrin muuttuu ajan kuluessa.

Yritysten kokemaan tarpeeseen palkata työvoimaa ulkomailta vaikuttavat myös ulkomaisen työvoiman markkinointi ja työvoimavälitysyriyten markkinointiponnistelut. Samoin ulkomailta palkkaamiseen tarpeeseen voivat vaikuttaa myös julkisen vallan panostukset ulkomailta palkkaamisen edistämiseen.

2.1 Ulkomaalaisten osuus eri alueilla

Ulkomaalaiset ovat keskittyneet Suomessa eteläisimpiin maakuntiin. Suhteellisesti selvästi eniten ulkomaalaisia on Uudellamaalla, noin 4,4 prosenttia väestöstä. Suhteellisesti seuraavaksi eniten ulkomaalaisia on Varsinais-Suomessa ja Pohjanmaalla, mutta näilläkin alueilla on ulkomaalaisten osuus paljon pienempi kuin Uudellamaalla. Vähiten ulkomaalaisia on väestöön suhteutettuna Etelä-Pohjanmaan, Satakunnan ja Pohjois-Savon maakunnissa.

Kuvio 3. Ulkomaalaisten osuus maakuntien väestöstä 2006

Ulkomaalaisten jakautuminen maan eri alueille ei täysin heijasta työmarkkinoiden tarpeita, esimerkiksi työvoiman saatavuusongelmia (ks. kuvio 5). Ulkomaalaisten muuttoliike maan sisällä näyttää noudattavan erityistä dynamiikkaa, jossa työn perässä muuttaminen ei ole kovin määräävä tekijä. Ulkomaalaisten henkilöiden pyrkimys hakeutua maanmiestensä ja -naistensa kanssa samoille seuduille tulee ottaa huomioon vastaisuudessakin.

2.2 Ulkomaalaisten osuus eri toimialoilla

Tietoa ulkomaalaisten osuudesta työllisissä toimialoittain ei saa aivan vastaavalla tavalla kuin tietoa alueittain. Tieto toimipaikoista, joissa on ulkomaalaista työvoimaa, on kuitenkin kerätty Tilastokeskuksen työnantajahaastatteluisissa vuodelta 2007.

Noin kolmessa prosentissa toimipaikoista on vuonna 2007 ollut ainakin yksi ulkomaalainen. Yleisimmin ulkomaalaista työvoimaa on rekrytoitu maa- ja metsätalouteen. Teollisuuden toimipaikkoihin on myös rekrytoitu suhteellisesti muita toimialoja enemmän ulkomaalaista työvoimaa (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Toimipaikkojen osuus, joissa on ollut ulkomaalaista työvoimaa toimialoittain vuonna 2007

Toimiala	Niiden toimipaikkojen osuus, joissa on ulkomaalaista työvoimaa
Maa/metsätalous	11 %
Teollisuus	6 %
Rakennus	3 %
Kauppa ym.	1 %
Liikenne	2 %
Liike-elämän palvelut	2 %
Julkiset palvelut	2 %
Muut palvelut	2 %
Kaikki toimialat	3 %

Lähde: Tilastokeskus/TEM, työnantajahaastattelut

Myöskään ulkomaalaisten jakautuminen eri toimialoille ei täysin heijasta työmarkkinoiden tarpeita (ks. kuvio 4). Toimialuejakautumisessa yksi selittävä tekijä ovat ulkomaalaisten työllistymisen erityispiirteet. Ulkomaalaisväestö työllistyy muuta väestöä keskimääräistä useammin koulutusta vastaamattomiin suoritusasteen tehtäviin. He ovat usein epätyypillisissä työsuhteissa eivätkä muuta väestöä vastaavassa määrin etene sisääntulopaikasta eteenpäin. Maa- ja metsätalouden kausityöt sekä teollisuus ja rakentaminen ovat tarjonneet varsinkin ulkomaalaisille suhteellisesti enemmän työtilaisuuksia kuin muulle väestölle.

1.3 Ulkomaalaisten työttömyys eri alueilla

Ulkomaalaisia on viime vuosina ollut työttöminä työnhakijoina 30 000:n vaiheilla. Luvussa on ollut lievä nouseva trendi, mutta se johtuu enemmänkin ulkomaalaisten kokonaismäärän ja heidän työvoimaosuutensa kasvusta kuin heidän työllisyystilanteensa huonontumisesta.

Ulkomaalaisten työttömyysasteesta saadaan tietoja noin kahden vuoden viiveellä. Ulkomaalaisten työttömyysasteessa on suurta vaihtelua kansalaisuusryhmittäin. Suurin työttömyysaste on pakolaisina ja muista humanitaarisista syistä maahan muuttaneilla, kuten Irakin, Iranin ja Somaliain kansalaisilla (noin 45 – 65 %). Pienin työttömyysaste on OECD-maiden kansalaisilla, joilla työttömyysaste voi olla koko väestön työttömyysastetta pienempi. Suuren kansalaisuusryhmittäisen hajonnan takia ulkomaalaisten (keskimääräinen) työttömyysaste ei ole kuvaajana kovin informatiivinen.

Kaikkien kansalaisuusryhmien keskimääräinen työttömyysaste vaihtelee myös voimakkaasti alueittain. Alueelliset erot ovat samantapaisia kuin koko väestönkin työttömyysasteessa, mutta joitakin eroja löytyy. Koko maassa ulkomaalaisten ja koko väestön työttömyysasteiden ero on vuonna 2007 ollut noin 13 prosenttiyksikköä, mutta esimerkiksi Pohjois-Karjalassa ulkomaalaisten työttömyysaste on lähes 27 prosenttiyksikköä suurempi kuin alueen koko väestön työttömyysaste. Myös esim. Uudellamaalla ja Hämeessä ko. suhdeluku on selvästi valtakunnallista keskiarvoa korkeampi.

Taulukko 2. Ulkomaalaisten keskimääräinen työttömyysaste TE-keskuksittain vuosina 2003 – 2006 ja vuodelle 2007 tehty arvio

TE-keskus	Vuosi				ARVIO	Koko väestö	Koko väestö
	2003	2004	2005	2006e	2007**	2006	2007
KOKO MAA	28,5	28,0	26,1	23,0	19,7	7,7	6,9
UUSIMAA	24,0	24,3	22,8	20,0	16,9	5,4	5
VARSINAIS-SUOMI	32,9	32,0	26,9	22,4	18,5	6,5	6,2
SATAKUNTA	36,6	37,1	32,5	25,7	20,3	7,3	6,6
HÄME	35,9	33,0	32,7	28,0	24,1	8	6,5
PIRKANMAA	30,9	28,3	27,6	24,1	21,2	7,9	6,2
KAAKKOIS-SUOMI	39,4	37,6	34,2	30,7	26,9	9,2	7,7
ETELÄ-SAVO	39,6	41,6	35,3	34,7	30,7	11,5	8,7
POHJOIS-SAVO	33,1	31,9	31,1	25,9	24,7	9,8	9,8
POHJOIS-KARJALA	48,5	43,2	41,0	42,3	39,3	10,4	12,5
KESKI-SUOMI	40,0	38,6	37,7	38,7	35,9	10,3	8,9
ETELÄ-POHJANMAA	20,4	24,2	22,8	16,3	14,3	7,3	6,1
POHJANMAA	25,1	23,9	23,7	18,8	14,9	6,4	5,1
POHJOIS-POHJANMAA	31,1	31,3	30,4	26,7	23,6	9,8	8,2
KAINUU	52,5	48,8	43,5	46,5	45,1	17,1	15,7
LAPPI	35,8	34,4	35,2	31,5	28,6	12,4	10,9
AHVENANMAA	5,2	5,3	4,9	4,4	3,9	3,4	2,9

Lähde: Työssäkäyntitilasto 2003 - 06, v. 2007 luvut ovat laskennallisia arvioita. Huom. suuri virhemarginaali

Ulkomaalaisten keskimääräisen työttömyysasteen ennakoidaan olevan vuonna 2008 noin 18 prosenttia. Tämän arvion, joka on tehty työnhakijarekisterin ja muuttoliiketietojen perusteella, virhemarginaali on kuitenkin suuri, arviolta 5 – 10 %-yksikköä.

Ulkomaiden kansalaisten (18 - 64 -vuotiaat) työllisyysaste oli v. 2006 noin 49 prosenttia, nousua vuodesta 2000 on 6,6 prosenttiyksikköä. Vastaavana aikana Suomen kansalaisten työllisyysaste nousi 2,5 prosenttiyksikköä. Ulkomaiden kansalaisia oli työllisinä vuonna 2006 noin 45 000 henkeä. Työllisyysasteen laskemista ja arviointia koskevat pääosin samat ongelmat kuin työttömyysasteenkin laskemista ja arviointia.

3. TYÖVOIMAN PALKKAAMINEN ULKOMAILTA TYÖVOIMAN SAATAVUUSONGELMIEN VÄHENTÄMISESSÄ

Tässä luvussa tarkastellaan nykyisin ilmeneviä työvoiman saatavuusongelmia, sillä ulkomaisen työvoiman lisäystä on esitetty usein juuri työvoiman saatavuusongelmista puhuttaessa. Joidenkin ammattien osalla saatavuusongelmia voidaan pitää jatkuvina. Erityisesti jatkuvien rekrytointiongelmien kohdalla ulkomaisen työvoiman lisäys on tuotu esille. Täten nykyiset rekrytointiongelmät saattavat heijastella työvoimatarpeita myös pidemmällä aikavälillä.

Kaikilla aloilla ulkomailta palkkaaminen ei ole samalla tavalla toimiva ratkaisu. Esimerkiksi joillakin aloilla edellytetään hyvää suomen kielen taitoa tai muuten suhteellisen hyviä tehtäväkohtaisia ammatillisia valmiuksia. Ulkomailta palkkaamisen mahdollisuudet tai ainakin kustannukset siten vaihtelevat alasta riippuen.

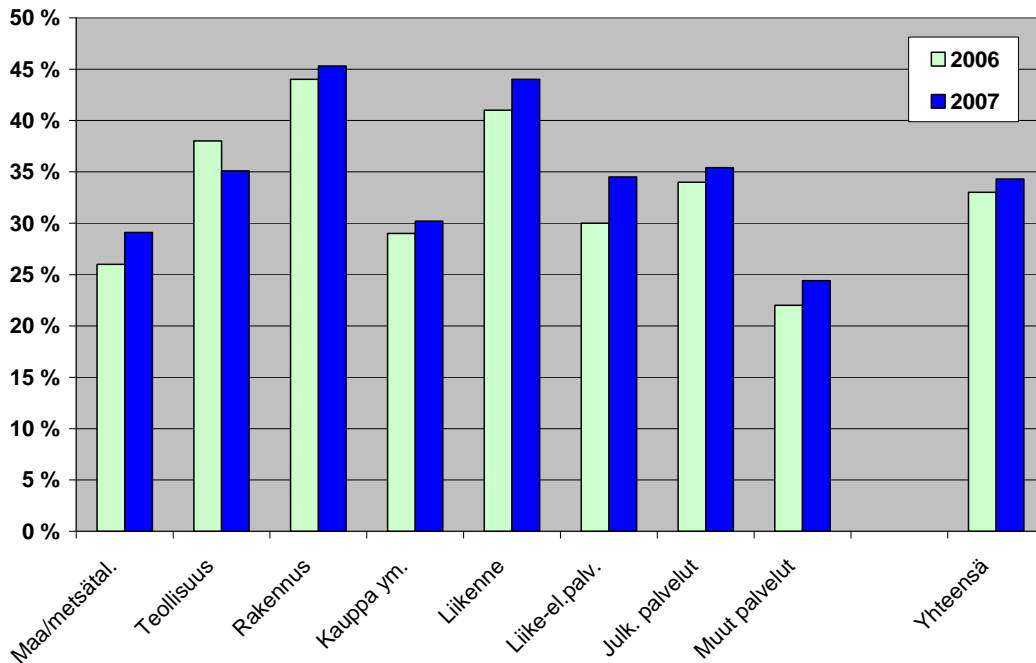
Usein ulkomaalainen työvoima katsotaan ratkaisuksi ongelmaan sellaisten paikkojen kohdalla, jossa alan ammatin arvostus on heikko ja työpaikan ominaisuudet (mm. palkkaus ja työajat) ovat muihin ammatteihin nähden epäedulliset. Edistettäessä ulkomailta rekrytointia työmarkkinoilla vähemmän arvostettuihin tehtäviin saatetaan vauhdittaa näiden alojen arvostuksen laskua. Seurauksena voi myös olla työmarkkinoiden jäykistymistä, koska näillä aloilla työskentelevien ulkomaalaisten mahdollisuudet hakeutua parempiin tehtäviin vaikeutuvat.

Tilastokeskuksen toteuttamien työnantajahaastattelujen mukaan työpaikkojen täyttämisiin liittyviä ongelmia oli vuonna 2007 kokenut noin 34 prosenttia työvoimaa hakeneista toimipaikoista. Rekrytointiongelmia kokeneiden toimipaikkojen osuus on hieman noussut edellisvuodesta. Vuonna 2006 rekrytointiongelmia ilmoitti kokeneensa noin 33 prosenttia työvoimaa hakeneista toimipaikoista. Viimeisimpien neljännesvuositietojen mukaan rekrytointiongelmät ovat edelleen yleistyneet.

Kokonaan tai osittain vaille sopivaa työvoimaa oli vuonna 2007 jäänyt noin 13 prosenttia työvoimaa hakeneista toimipaikoista. Vuonna 2006 työvoimapulaa kokeneiden toimipaikkojen osuus oli sama 13 prosenttia.

Rekrytointiongelmät ovat olleet vuonna 2007 yleisimpiä rakennusalalla ja liikenteen toimialalla. Vastaavasti toimialoilla muut palvelut, maa- ja metsätalous sekä kauppa ym. ovat rekrytointiongelmät olleet keskimääräistä harvinaisempia.

Kuvio 4. Työvoiman saatavuusongelmia kokeneiden toimipaikkojen osuus työvoimaa hakeneista toimipaikoista toimialoittain vuosina 2006 ja 2007

Eniten työvoiman hankintaan liittyviä ongelmia on viime aikoina ollut seuraavissa ammateissa: sairaanhoitaja, lääkäri, lähihoitaja, lastentarhanopettaja, levyseppä-hitsaaja, lastenhoitaja, koneistaja, linja-autonkuljettaja, hammaslääkäri ja laitoshuoltaja. Taulukossa 3 on esitetty ongelmallisimmat ammatit toimialoittain.

Taulukko 3. Ammatit, joissa on ollut yleisimmin rekrytointiongelmia

Maa- ja metsätalouden ammatteja	Maatalouslommittaja * Monitoimikoneen kuljettaja * Metsäkoneen kuljettaja Hakkuukoneen kuljettaja	Liikenteen alan ammatteja	Linja-autonkuljettaja * Yhdistelmäajoneuvon kuljettaja * Asentaja Taksin kuljettaja * Postinjakaja *
Teollisuuden alan ammatteja	Hitsaaja * Koneistaja (CNC) Levyseppähitsaaja * Koneasentaja Metallimies Suunnittelija (mm. sähkö)	Liike-elämän palvelujen ammatteja	Ohjelmistosuunnittelija Rakennussuunnittelija Konesuunnittelija LVI-suunnittelija Projektipäällikkö Siivoaja * Kiinteistönhoitaja Telemarkkinoija
Rakennusalan ammatteja	Sähköasentaja Kirvesmies * Kaivinkoneen kuljettaja * Rakennusmies * Työnjohtaja Putkiasentaja Rakennuspeltiseppä Laattamies Maanrakennustyöntekijä *	Julkisten palvelujen ammatteja	Sairaanhoidtaja * Lähi- /perushoitaja * Lääkäri * Laste ntarhanopettaja Sosiaalityöntekijä Hammaslääkäri * Lastenhoitaja Perhepäivähoitaja Sairaala-apulainen * Osastonhoitaja Laitoshuoltaja Palomies Erityisopettaja Luokanopettaja
Kauppan alan ammatteja	Myyjä Kokki * Tarjoilija * Famaseutti Autonasentaja Myyntineuvottelija Kerros hoitaja		

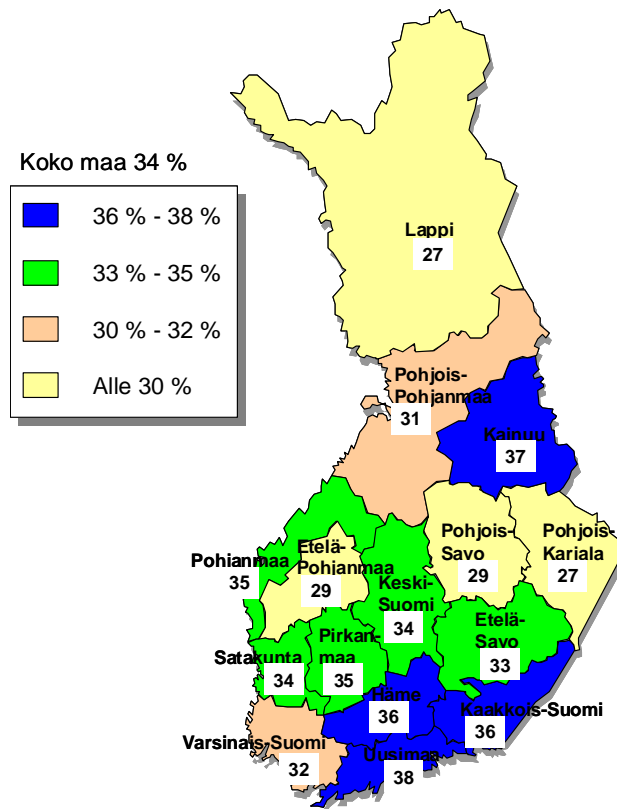
* Ulkomainen työvoima eräs ratkaisukeino ammatin rekrytointiongelmassa

Lähteet: Tilastokeskus/TEM, työnantajahaastattelut ja työvoimatoimistotiedustelu

Taulukkoon 3 on joidenkin ammattien perään merkitty tähti, mikä tarkoittaa sitä, että näiden ammattien rekrytointiongelmien eräänä ratkaisukeinona on ollut ulkomailta palkkaaminen. Tämä tieto perustuu työvoimatoimistoilta saatuun rekrytointiongelmapaikkaraaportointiin. Eniten ulkomailta palkattavaa työvoimaa tämän raportoinnin mukaan tarvittaisiin sairaanhoitajien, lähihoitajien, maatalouslommittajien, kokkien, pizzerioiden, siivojien, puutarhatyöntekijöiden, hitsaajien, levyseppien ja ajoneuvoyhdistelmän kuljettajien ammatteihin.

Suhteellisesti eniten rekrytointiongelmia olivat vuonna 2007 kokeneet Uudenmaan, Kainuun, Hämeen ja Kaakkois-Suomen työvoimaa hakeneet toimipaikat. Suhteellisesti vähiten rekrytointiongelmia on vuonna 2007 ollut Pohjois-Karjalassa, Lapissa, Pohjois-Savossa ja Etelä-Pohjanmaalla. (Kuvio 5)

Kuvio 5. Työvoiman saatavuusongelmia kokeneiden toimipaikkojen osuus työvoimaa hakeneista toimipaikoista TE-keskuksittain vuonna 2007

Suuri osa rekrytointiongelmista on viimeisimpien selvitysten mukaan johtunut työnhakijan osaamiseen liittyvistä syistä. Noin 42 prosenttia työvoiman saatavuusongelmia kokeneista toimipaikoista ilmoitti vuonna 2007 syynä ongelmissa olleen riittämättömän koulutuksen, työkokemuksen, erityisosaamisen, monitaitoisuuden tai kielitaidon. Näillä aloilla mahdollisuudet lievittää rekrytointiongelmia ulkomailta palkkaamalla ovat rajalliset tai ainakin edellyttävät panostusta työntekijöiden osaamistason kohottamiseen.

Työvoiman saatavuusongelmien syyt kuitenkin vaihtelevat suuresti toimialoittain. Työvoimapula eli se, että avoinna olleeseen paikkaan ei ole ollut lainkaan hakijoita, on ongelmana erityisesti liikenteen toimialalla. Liikenteen alan rekrytointeihin vaikuttanee jatkossa koko EU-alueella kuljettajilta edellytettävä kuljettajatodistus. Tämä edellyttää ajokokeen suorittamista Suomessa.

4. TYÖVOIMAN KYSYNNÄN JA TARJONNAN TULEVAISUUDENNÄKYMÄT

Ajankohtainen suhdannekehitys syksyllä 2008 merkitsee sitä, että työvoiman saatavuusongelmat tulevat tilapäisesti helpottumaan. Talouskasvun hidastuminen ja ehkä jopa kääntyminen taantumaksi vähentää työvoiman kysyntää, ja työttömyys kasvaneen jonkin verran. Siten tässä luvussa (erityisesti alaluvuissa 4.1, 4.2 ja 4.3) esitettäviä, kesällä 2008 laadittuja ennusteita voi pitää jo nyt vanhentuneina.

Huonompi lyhyen aikavälin suhdannekehitys ei kuitenkaan poista Suomen demografiasta johtuvia rakenteellisia työvoimaongelmia, vaan ainoastaan lykkää niitä joillakin vuosilla. Väestön ikääntyminen ja erityisesti suurten ikäluokkien lähivuosina toteutuva eläköityminen kääntävät työvoiman tarjonnan vääjäämättä laskuun.

Mikäli lähitulevaisuuden heikompi talouskehitys johtaa erityisesti ikääntyneiden työntekijöiden irtisanomisiin, voi seurauksena olla jopa vaikeampi työmarkkinatilanne suhdanteiden kääntyessä uudelleen nousuun. Tämä johtuu siitä, että eläkeikää lähestyvät työttömät poistuvat helposti työmarkkinoilta kokonaan ainakin jos he ovat oikeutettuja johonkin varhaiseläkejärjestelyyn, ja joka tapauksessa ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien työllistyminen on hyvin vaikeaa suotuisissakin olosuhteissa.

On myös selvää, että heikomman suhdannekehityksen vaikutukset eri toimialoilla ja alueilla eivät ole identtiset, joten tässä luvussa esitettävät arviot työvoiman saatavuusongelmista lähivuosina eivät mitä todennäköisimmin toteudu sellaisinaan. Tämä analyysi on kuitenkin arvioitu tarpeelliseksi esittää esimerkkinä siitä, miten työvoiman saatavuusongelmia aloittain ja alueittain ja sitä kautta myös ulkomailta palkattavan työvoiman tarvetta voidaan määrällisesti analysoida.

4.1 Eri toimialojen tulevaisuudennäkymät

Tulevaisuudessa työvoiman kysyntä tulee kasvamaan. Kasvu ei kuitenkaan tule olemaan tasaista eri toimialoilla. Monilla aloilla työvoiman kysyntä tulee kasvamaan, mutta joillakin aloilla tulee varmasti tapahtumaan myös työvoiman vähentymistä.

Työllisyyden dynamiikan ennustaminen on hyvin haastavaa jopa lyhyellä aikavälillä. Suhdanteissa tai joissakin muissa asioissa tapahtuvat äkilliset muutokset voivat muuttaa tilanteita ratkaisevasti.

Seuraavaksi lähdetään tarkastelemaan kysynnän rakenteen muuttumista Etlan työllisyyden toimialoittaisen ennusteen pohjalta.

(Ennuste on tehty kesällä 2008 ja taloudessa on tämän jälkeen tapahtunut suuria muutoksia, jotka muuttavat varmasti tilannearvioita uusissa ennusteissa. Esimerkiksi työllisyysnäköymät rakennusala- la ovat heikentyneet selvästi.)

Ennusteen mukaan työvoima lisääntyisi lähivuosina 17 toimialalla. Suurinta työllisyyden lisäystä tapahtuisi liike-elämää palvelevassa toiminnassa. Työllisyys vähentyisi 13 toimialalla, suurinta vähennystä ennustetaan tietoliikenteen toimialalle. Työllisyyden nettolisäys olisi noin 93 000 henkilöä.

Taulukko 4. Työllisten määrän ennustettu muutos 2007 – 2010 toimialoittain

Liike-elämää palveleva toiminta	25557	10.8 %
Talonrakentaminen	14357	10.3 %
Kauppa	14218	4.5 %
Koulutus; terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut	10986	2.1 %
Koneteollisuus	10535	14.9 %
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	6755	5.1 %
Maa- ja vesirakentaminen	5530	13.6 %
Maatalous; riista- ja kalatalous	4209	4.0 %
Kuljetus ja varastointi	3633	2.7 %
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	3568	4.6 %
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	2950	7.2 %
Metallinjalostus- ja metallituoteteollisuus	2082	3.1 %
Muu kiinteistötoiminta	1870	4.9 %
Kulkuneuvoteollisuus	1270	5.6 %
Rakennusaineteollisuus	411	2.3 %
Muu tehdasteollisuus	255	1.4 %
Kaivannaistoiminta	165	2.5 %
Asuntojen omistus	-97	-3.4 %
Elektroniikkateollisuus	-339	-0.5 %
Metsätalous	-359	-1.7 %
Tevanake-teollisuus	-516	-3.5 %
Kemianteollisuus	-666	-1.8 %
Graafinen teollisuus	-690	-2.2 %
Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sos.vak.	-761	-0.4 %
Energia- ja vesihuolto	-893	-5.6 %
Elintarviketeollisuus	-1124	-2.9 %
Puutavateollisuus	-2106	-6.9 %
Paperiteollisuus	-2726	-8.9 %
Paperi- ja graafinen teollisuus	-3416	-5.5 %
Tietoliikenne	-4754	-11.7 %
Toimialat yhteensä	93320	3.8 %

Lähde: ETLA

4.2 Työvoimaa työllisyyttä kasvattaville aloille

Työvoimatarpeen ennakoinnissa tulee ottaa huomioon työllisyyden kehityksen lisäksi työvoiman tarjonta, mm. erilaiset työvoimareservit. Seuraavaan taulukkoon on otettu tarkasteluun Etlan ennusteen mukaan työvoimaa kasvattavat toimialat ja tämän rinnalle erilaisia työvoimareservejä, jotka ovat:

1. Toimialan työttömät
2. Muu työttömyys
3. Työvoimaa vähentäviltä aloilta vapautuva työvoima
4. Työvoiman ulkopuolella olevat potentiaaliset työvoimareservit

Näiden komponenttien tarkastelun jälkeen päästään vasta ulkomaisen työvoimatarpeen arviointiin.

Taulukko 5. Ennusteen mukaan työllisyyttä kasvattavat toimialat ja nykyinen työttömyys näillä aloilla sekä muut potentiaaliset työllisyysreservit

Työllisten määrän ennustettu muutos 2007 - 2010 <small>Lähde: ETLA</small>		1. Työttömyys 7/08 <small>Lähde: TEM</small>	2. Muu työttömyys
Liike-elämää palveleva toiminta	25 557	24 737	63 153
Talonrakentaminen	14 357	10 677	
Kauppa	14 218	13 677	3. Työvoimaa vähentäviltä aloilta vapautuva työvoimaa
Koulutus; terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut	10 986	25 449	
Koneteollisuus	10 535	17 680	18 447
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	6 755	18 018	
Maa- ja vesirakentaminen	5 530	1 563	4. Muut reservit työvoiman ulkopuolella olevat
Maatalous; riista- ja kalatalous	4 209	3 801	
Kuljetus ja varastointi	3 633	8 586	Ulkomainen työvoima
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	3 568	12 725	
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	2 950	1 411	
Metallinjalostus- ja metallituoteteollisuus	2 082	861	
Muu kiinteistötoiminta	1 870	7 267	
Kulkuneuvoteollisuus	1 270	..	
Rakennusaineteollisuus	411	272	
Muu tehdasteollisuus	255	2 742	
Kaivannaistoiminta	165	156	
YHTEENSÄ	108 351	149 622	

Kun työvoiman tarvetta tarkastellaan aluksi tarvittavan lisätyövoiman ja alan työttömien pohjalta, voidaan havaita, että joillakin aloilla ennustettu kasvu ylittää nykyiset työttömyysreservit. Esimerkiksi talonrakentamisen toimiala kasvattaa työllisyyttään vuoteen 2010 mennessä noin 14 000 henkilöllä. Alan työttömyys on tällä hetkellä hieman alle 11 000. Vaikka kaikki talonrakennusalan työttömät työllistyisivät lähitulevaisuudessa, jäisi alalle edelleen työvoimatarvetta. Muut alat, joissa nykyiset alan työttömyysreservit eivät riitä kattamaan ennakoitua kysyntää ovat: maa- ja vesirakentaminen, metallinjalostus- ja metallituoteteollisuus, rahoitus- ja vakuutustoiminta, maatalous, liike-elämää palveleva toiminta, rakennusaineteollisuus, kauppa ja kaivannaistoiminta.

Työttömien osaamis- ym. laatu-tekijöitä ei tilastojen pohjalta pysty analysoimaan. Työttömissä on kuitenkin sellaisia, jotka eivät täytä alan vaatimuksia. Näin ollen työvoiman tarvetta ei pysty paikkaamaan työttömillä niin hyvin kuin edellä esitetty laskelma osoittaa. Työttömien lisäksi on kuitenkin muitakin työllisyysreservejä, jotka voivat tulla kysymykseen alan työvoimatarpeen täyttäjinä. Työvoima voi liikkua alalta toiselle. Ammatillista liikkuvuutta pyritään myös julkisen vallan toimin edistämään. Työvoimareservejä on siten työvoimaa vähentävien alojen työllisissä ja muiden alojen työttömissä.

Työllisten määrän kasvattamisessa ei pidä unohtaa reservejä, jotka ovat nykyisin työvoiman ulkopuolella. Työvoiman ulkopuolella olevien ryhmä voidaan jakaa ensinnäkin nuoriin (alle 15 - vuotiaat) työikäisiin (15 – 64 vuotiaisiin, ikäluokkaa 15 – 74 käytetään myös) ja 65/75 vuotta täytäneisiin. Työikäiset jaetaan edelleen (suluissa osuus 15 – 64 vuotiaista työvoiman ulkopuolella olevista):

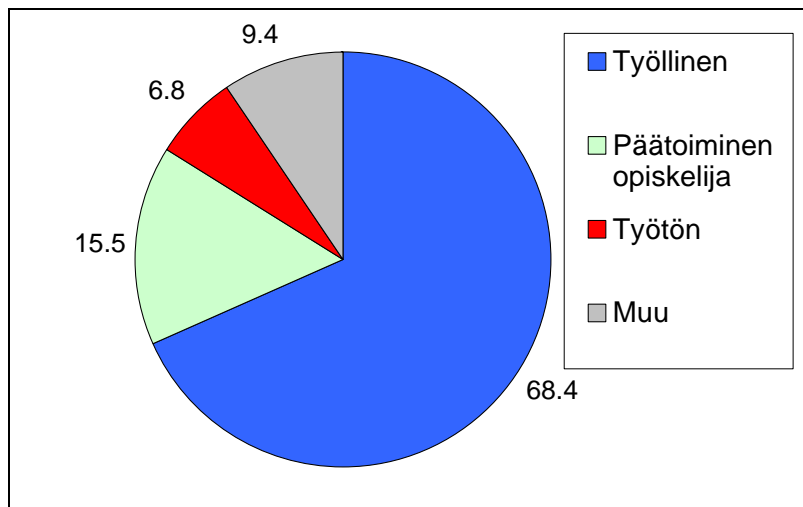
- koululaiset ja opiskelijat (37 %)
- kotitaloustyötä tekevät (10 %)
- eläkeläiset (14 %)
- työkyvyttömät (25 %)
- muut, mm. asepalvelusta suorittavat ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat (14 %).

Merkittävin työvoimareservi työvoiman ulkopuolella ovat koululaiset ja opiskelijat. Vuonna 2006 työvoiman ulkopuolella oli keskimäärin noin 320 000 koululaista ja opiskelijaa.

4.3 Koulutuksesta työhön sijoittuminen

Koulutukseen osallistuneiden työmarkkinatilannetta on seurattu mm. tutkinnon suorittamisvuotta seuraavalta vuodelta. Viimeisimpiä koulutuksen jälkeisiä sijoittumistietoja on saatavissa vuonna 2005 tutkinnon suorittaneista (henkilöiden tilanne vuonna 2006).

Kuvio 6. Vuonna 2005 perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneet pääasiallisen toiminnan mukaan vuonna 2006

Lähde: Tilastokeskus

Työllistyminen vaihtelee suuresti koulutusalan ja koulutusasteen mukaan. Parasta työllistyminen on ollut ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneilla (95 % työllisiä) ja opistoasteen tutkinnon suorittaneilla (94 %). Vähäisintä työllistyminen on ollut ylioppilastutkinnon suorittaneilla (41 %). Ylioppilastutkinnon suorittaneista merkittävä osa, noin 40 prosenttia on päätoimisena opiskelijana tutkinnon suorittamista seuraavana vuonna. Sosiaali-, terveys ja liikunta-alan koulutuksesta on työllistytty vuonna 2006 parhaiten (86 % on työllisenä valmistumisvuotta seuraavana vuonna). Heikointa työllistyminen on ollut kulttuurialan koulutuksesta (66 % on työllistynyt).

Ulkomaalaisten työllistymisestä on tehty tutkimus, jossa tarkastelussa on ollut vuosina 1998 – 2004 suoritettut tutkinnot. Tutkinnon suorittaneiden ulkomaalaisten tilannetta on tarkasteltu vuonna 2004. Tutkinnon suorittaneista ulkomaalaisista noin 63 prosenttia on työllistynyt. Ulkomaalaisten työllistyminen on heikompaa kuin Suomen kansalaisten, vaikka ulkomaalaisten työllistymisestä onkin selvitys tehty pidemmältä ajanjaksolta. Työttömyys koulutuksen jälkeen on ulkomaalaisilla selvästi suomalaisia yleisempää.

Taulukko 6. Vuosina 1998 – 2004 tutkinnon suorittaneiden ulkomaalaisten työmarkkina-asema vuonna 2004

	Tutkinnon suorittaneet	Työlliset	Työttömät	Opiskelijat	Muut
Ylioppilastutkinto	1084	46.2 %	4.7 %	41.1 %	8.0 %
Toisen asteen ammatillinen tutkinto	3271	63.3 %	18.1 %	10.5 %	8.1 %
Opistoasteen tutkinto	150	73.3 %	8.0 %	6.0 %	12.7 %
Ammattikorkeakoulututkinto	1016	67.2 %	10.4 %	9.1 %	13.3 %
Alempi korkeakoulututkinto	122	68.0 %	9.0 %	18.0 %	4.9 %
Ylempi korkeakoulututkinto	1222	66.2 %	7.0 %	11.3 %	15.5 %
Lisensiaatin ja tohtorin tutkinto	486	69.8 %	3.3 %	5.8 %	21.2 %
Tuntematon	48	95.8 %	2.1 %	0.0 %	2.1 %
YHTEENSÄ	7399	62.8 %	11.8 %	14.5 %	10.9 %

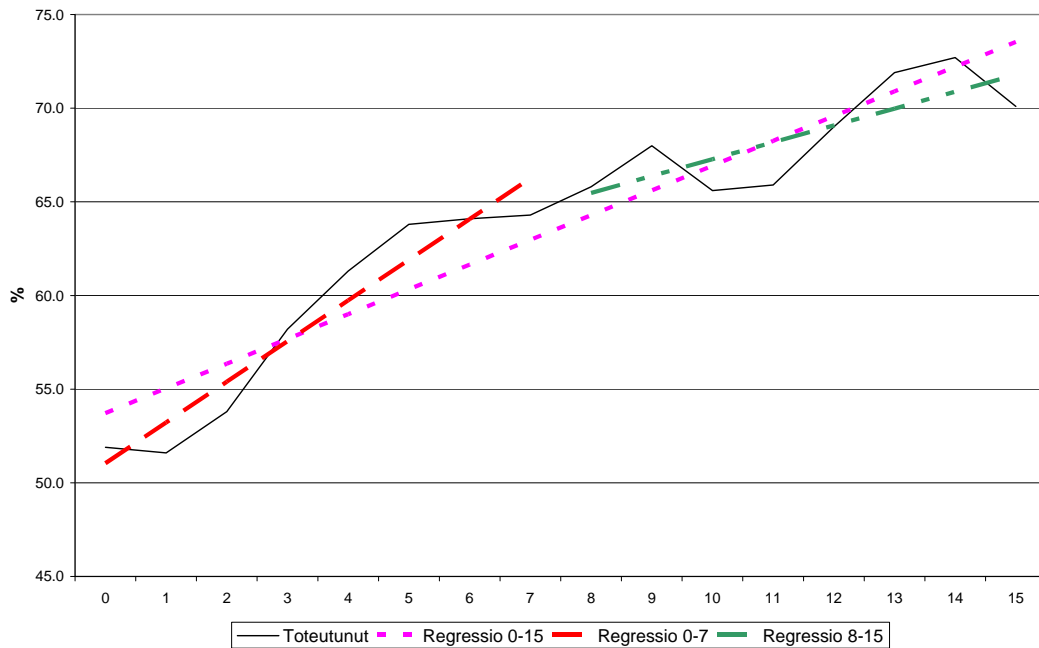
Lähde: Tilastokeskus

Pidemmän aikavälin tarkastelu antaa työllistymisestä paremman kuvan, sillä työllistyminen ei aina tapahdu nopeasti valmistumisen jälkeen. Pidemmän tarkasteluajan seuranta tuottaa siten suurempia työllistymisosoituksia.

Ulkomaalaisista verrattain pieni osa on tullut työmarkkinoille välittömästi Suomeen muuton jälkeen. Ensimmäisinä Suomessa asuttuina vuosina muuttajien työvoimaosuus on ollut vain jonkin verran yli 50 prosenttia, josta se on noussut verrattain hitaasti, vasta yli kymmenen vuoden maassa asumisen jälkeen se on saavuttanut 70 prosentin tason. Mikäli tämä asiointi jatkuu, ei tuntuvakaan maahanmuuton lisäys vaikuttaisi kovin merkittävästi työvoiman tarjontaan lyhyellä aikavälillä.

Kuviossa 7 on esitetty myös muutamia työvoimaosuudesta laskettuja regressiota Suomessa vietetty aika selittävänä muuttujana. Havaitaan, että työvoimaosuudella mitattuna ulkomaalaisten kotoutuminen hidastuu noin viiden vuoden maassa asumisen jälkeen. Voidaan nimittäin todeta, että ikävaikotuna työvoimaosuuden nousu lähes pysähtyy 4 - 8 asumisvuoden paikkeilla, ja tämän jälkeen toteutuva työvoimaosuuden kasvu johtuukin muuttajien ikärakenteen ja heidän työvoimaosuutensa ikäprofiilin yhteisvaikutuksesta.

Kuvio 7. Työvoimaosuus Suomessa asutun ajan mukaan, toteutuma vuonna 2004 ja lineaariset aikaregressiot ¹

Lähteet: Tilastokeskus, Torvi 2008

¹ Kotoutumisen etenemistä Suomessa asutun ajan kasvaessa voidaan analysoida yksinkertaisella lineaarisella regressiolla, jossa selitettävänä muuttujana on työvoimaosuus (TVA) ja selittäjänä muutosta kulunut aika vuosissa (T) Estimoitu yhtälö on (kertoimien t-arvot suluissa):

$$(1) \quad \begin{array}{l} \text{TVA} = 53,721 + 1,321T \\ \quad \quad \quad (48,355) \quad (10,465) \end{array}$$

Mallin selitysaste (R^2) on 89 %. Regressiosuora (1) on esitetty kuviossa 7 nimellä 'Regressio 0-15'.

Jos nyt kuvion 7 perusteella oletetaan, että kahdeksan vuotta on jonkinlainen vedenjakaja kotoutumisessa, havaintoaineisto voidaan jakaa kahtia ja muodostaa alku- ja loppupään havainnoille omat mallinsa. Kahdeksalle ensimmäiselle havainnolle (Suomessa asuttu aika 0-7 vuotta) saadaan estimoiduksi malli (kuviossa 'Regressio 0-7')

$$(2) \quad \begin{array}{l} \text{TVA} = 51,025 + 2,171T \\ \quad \quad \quad (48,225) \quad (8,585) \end{array} \quad (R^2 = 93 \%)$$

Vastaavasti loppujakson mallin estimointitulokset ovat ('Regressio 8-15')

$$(3) \quad \begin{array}{l} \text{TVA} = 58,275 + 0,900T \\ \quad \quad \quad (17,392) \quad (3,150) \end{array} \quad (R^2 = 62 \%)$$

Mallin (1) tulosten mukaan maahanmuuttajien työvoimaosuus siis nousee keskimäärin runsaat 1,3 prosenttiyksikköä vuodessa koko tarkastellun 16 vuoden Suomessa asumisen aikana. Mallit (2) ja (3) puolestaan osoittavat työvoimaosuu-den nousun hidastuvan selvästi ko. jakson jälkipuolella, ensimmäisten kahdeksan vuoden vajaan 2,2 prosenttiyksiköstä vuodessa 0,9 prosenttiyksikköön.

Mallilla (2) on korkeampi selitysaste kuin muilla, erityisesti suuri ero on malliin (3). Tämä viittaa siihen, että Suomessa asumisen ensimmäisinä vuosina työmarkkinoille osallistuminen yleistyy verrattain suoraviivaisesti, kun kielitaito sekä muu suomalaiseen yhteiskuntaan osallistumisen edellyttämä osaaminen karttuvat, mutta maassa asutun ajan kasvaessa muiden tekijöiden suhteellinen vaikutus kasvaa. Tämän voidaan myös katsoa tukevan hypoteesia varsinaisen kotoutumisen alle kymmenen vuoden kestosta. (Torvi 2008)

Maahanmuuttajien valtaosa on muuttaessaan 20 - 34 -vuotiaita, joten 10 - 15 vuotta muuton jälkeen he ovat vasta saavuttaneet parhaan työhönsä. Lisäksi maahanmuuttajanaisten työvoimaosuus saavuttaa maksiminsa vasta lähellä 50 ikävuotta, mikä selittynee suurelta osin kantaväestöstä suuremmalla keskimääräisellä perhekoolla ja pienten lasten kotihoitoa suosivalla kulttuurilla.

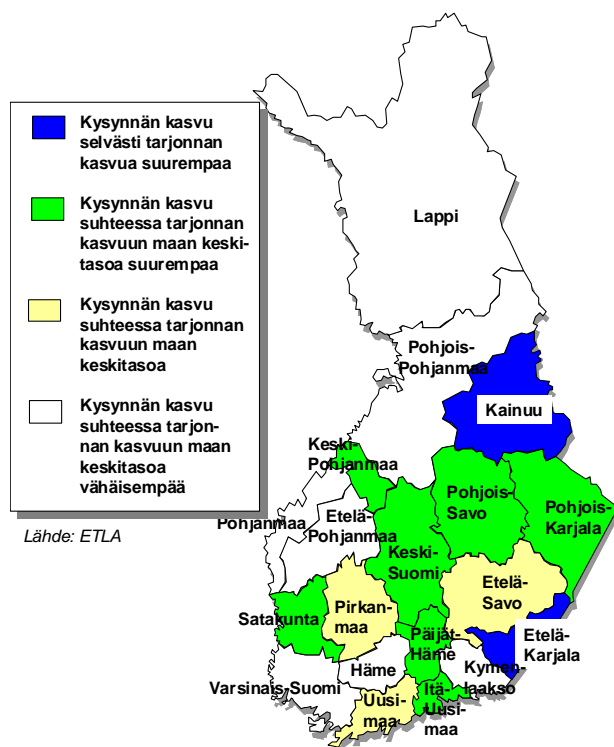
Maahanmuuttajanaisten rooli ja merkitys työmarkkinoilla liittyvät laajemminkin kulttuurisiin perhekäsityksiin ja naisen paikkaan kulttuurissa. Moniin työvoiman maahanmuuton kannalta keskeisiin kulttuureihin liittyy se, että mies hoitaa perheen elatuksen ja nainen on kotona lasten kanssa, joskus ilman lapsiakin. Näihin seikkoihin voi olla vaikea vaikuttaa, mikä merkitsee muun muassa sitä, että työikäisen väestön määrän lisääntyminen kasvavan maahanmuuton seurauksena ei välttämättä heijastu positiivisesti työvoiman tarjontaan eikä huoltosuhteeseen.

4.4 Eri alueiden tulevaisuudennäkymät

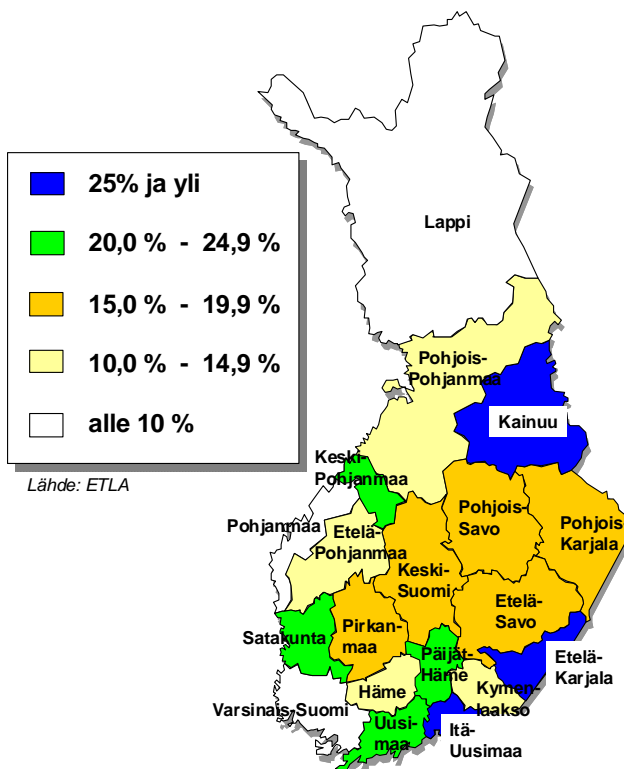
Työvoiman kysyntä kasvaa ennusteiden mukaan enemmän kuin työvoiman tarjonta kaikissa maakunnissa. Eniten työvoiman kysyntä kasvaisi suhteessa työvoiman tarjontaan Kainuussa ja Etelä-Karjalassa. Vähäisintä työvoiman kysynnän kasvu suhteessa työvoiman tarjontaan olisi Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa, Hämeessä ja Kymenlaaksossa.

Työttömien määrä vähenee Etlan ennusteiden mukaan vuodesta 2007 vuoteen 2010 noin 17 prosentilla. Työttömien määrän väheneminen vähentää näin potentiaalista työllisten määrää Suomessa. Suurin työttömyyden ennustettu vähenemä on Uudellamaalla, Etelä-Karjalassa ja Kainuussa.

Kuvio 8. Työvoiman kysynnän ja tarjonnan muutosten välinen erotus 2007 - 2010

Kuvio 9. Työttömyyden ennustettu vähenemä 2007 - 2010

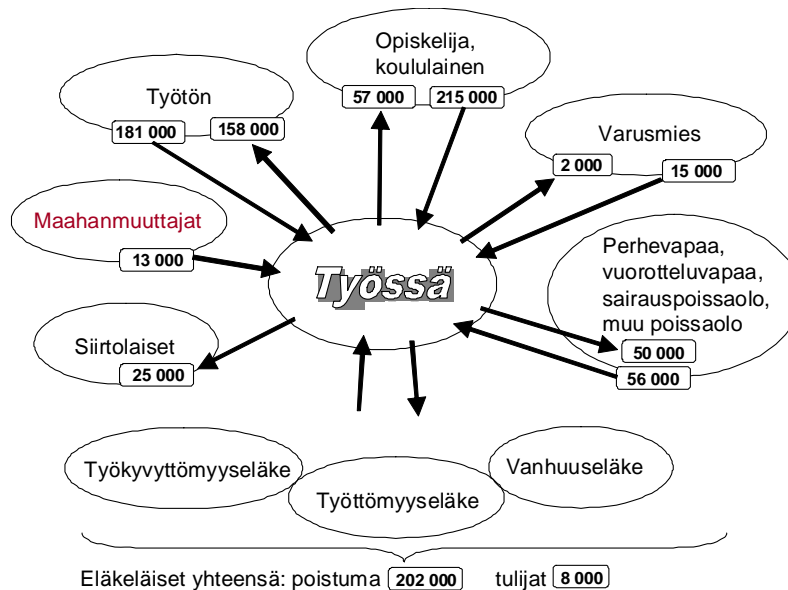
Työvoiman saatavuusongelmat näyttäisivät näiden tarkastelujen pohjalta uhkaavan erityisesti Kainuun ja Etelä-Karjalan maakuntia. Liitteessä 1 on esitetty tarkemmin työvoiman kysynnän ja tarjonnan kehityssennusteet maakunnittain.

Taulukon 5 mukaista tarkastelua työvoimaa kasvattavista aloista ja työvoimareserveistä voidaan tehdä myös alueittain. Aluetason ennusteet ovat kuitenkin vielä haastavampia kuin valtakunnantason ennusteet. Aluetasolla tapahtuvat äkilliset muutokset voivat muuttaa tilannetta hyvin paljon. Liitteessä 2 on kuvattu Kainuun maakunnan näkymät: kasvavat toimialat, nykyiset työllisyysreservit sekä esitetty alueelta saatuja näkemyksiä, jotka liittyvät työvoiman kysynnän kehitykseen, työllisyysreserveihin ja ulkomaalaiseen työvoimaan.

4.5 Työvoiman kysynnän ja tarjonnan näkymät pidemmällä aikavälillä

Yli 2 prosentin talouskasvun ennusteella työllisyys kehittyy suotuisasti; työllisten määrä nousee ja työttömyys vähenee. Julkaisussa ”Työhön osallistuminen ja työllisyyden kehitys” (STM 2008) arvioidaan, että sen hetkisillä talouskasvuennusteilla (BKT:n kasvu noin 2,5 %) säilyy opiskelijoiden tulo- ja lähtövirta nykyisellä tasolla vuosina 2007 – 2011. Eläkkeelle poistuu em. jaksolla ennätysmäärä työntekijöitä eli noin 202 000 henkilöä. Maahanmuuton ennustetaan selvityksessä pysyvän nykytasolla.

Kuvio 9. Tulovirrat työllisyyteen ja lähtövirrat työllisyydestä 2007 – 2011

Pitkällä aikavälillä työministeriön Työvoima 2025 –raportin arvioiden mukaan eniten työpaikkoja avautunee palvelu-, sosiaali- ja terveysalan sekä teollisuuden työssä. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että ko. ammattiryhmät ovat nykyisin suurimmat, joten niissä on eniten poistumaakin. Palvelu- sekä sosiaali- ja terveysalan työt on arvioitu myös tulevaisuuden kasvualoiksi. Alla olevissa taulukoissa on esitetty Työvoima 2025 -raportin arviot avautuvista työpaikoista ammattiryhmittäin vuoteen 2020.

Taulukko 7. Poistuma työllisestä työvoimasta ja avautuvat työpaikat peruskehityksen ennusteessa

Pääammattiryhmä	2005-2020		Vuotta kohti				
	Työlliset 2004	Poistuma	Työpaikkojen muutos	Avautuvat työpaikat	Poistuma	Työpaikkojen muutos	Avautuvat työpaikat
5 Palvelutyö	505 520	184 500	34 400	218 900	11 500	2 200	13 700
7 Sosiaali- ja terveysalan työ	299 690	131 000	53 600	184 600	8 200	3 400	11 600
2 Teollisuuden työ	441 100	170 400	-6 000	164 400	10 600	-400	10 200
6 Toimistotyö	233 480	106 900	-19 300	87 600	6 700	-1 200	5 500
3 Rakennusalan työ	139 020	59 800	14 000	73 800	3 700	900	4 600
10 Muu johto- ja asiantuntijatyö	129 670	55 000	6 600	61 600	3 400	400	3 800
8 Opetus- ja kasvatustyö	132 400	54 300	1 300	55 600	3 400	100	3 500
4 Liikenne- ja logistiikkatyö	137 500	52 500	-2 700	49 800	3 300	-200	3 100
1 Maa- ja metsätaloustyö	100 980	52 000	-23 800	28 200	3 200	-1 500	1 700
9 Kulttuuri- ja tiedotustyö	37 000	15 400	3 000	18 400	1 000	200	1 200
11 Turvallisuusalan työ	40 060	10 100	-2 300	7 800	600	-100	500
12 Tuntematon	87 510	25 000	4 900	29 900	1 600	300	1 900
Yhteensä	2 283 930	916 900	63 700	980 600	57 200	4 100	61 300

5. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ ULKOMAILTA PALKATTAVAN TYÖVOIMAN TARPEESTA

Ulkomailta palkattava työvoima on yksi keino korvata vähenevää työvoimaa työmarkkinoilla. Se on kuitenkin vain yksi komponentti työvoiman kokonaistarjonnassa. Työvoiman saatavuusongelmien ratkaisemiseksi on tärkeää hyödyntää työmarkkinoilla jo olevat työvoimaresurssit, kuten työmarkkinoille ensi kertaa tulevat nuoret, työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat työkäiset sekä maassa jo olevat maahanmuuttajat. Työvoiman maahanmuuttoa edistämällä ei voi viedä poliittista huomiota työmarkkinoilla olemassa olevan ja potentiaalisen työvoimaresurssin priorisoinnilta.

Vaikka kotimaisen työvoiman hankinnassa ja liikkuvuudessa on omat vaikeutensa, sisältää ulkomaisen työvoiman hankinta riskejä ja epävarmuuksia. Ulkomailta palkkaaminen ei kaikilla aloilla voi toimia samalla tavalla rekrytointiongelmien ja työvoimapulan lievittäjänä. Alasta riippuen myös vaatimukset julkisen vallan panostuksesta työntekijöiden osaamistason nostamiseen vaihtelevat. Nämä ja alueelliset näkökohdat huomioon ottaen riskinä on kannattamaton tai jopa turha investointi. Tilannetta voi verrata esimerkiksi metsäteollisuuden raaka-ainehankintoihin, jossa ulkomaisen raaka-aineen hankinnassa on viime aikoina ilmennyt suuria vaikeuksia. Nämä vaikeudet ovat koskettaneet erityisesti niitä yrityksiä, jotka ovat toiminnassaan eniten tukeutuneet tähän ulkomaiseen ”resurssiin”.

Ulkomailta palkattavan työvoiman kysyntää ei voida suoraan johtaa työvoiman ennustetun tarjonnan ja kysynnän perusteella. Ulkomaisen työvoiman kysyntää eri ammateissa voi kuitenkin jonkin verran päätellä avautuvien työpaikkojen ennusteista. Ammateissa, joissa poistuma on suurta ja työvoiman määrä kasvaa tulevaisuudessa, avautuu eniten työtilaisuuksia. Arviot siitä, miten paljon tätä varten tulisi palkata ulkomaista työvoimaa, riippuvat kuitenkin olennaisesti myös maassa jo asuvan väestön hakeutumisesta eri ammatteihin. Tähän puolestaan vaikuttavat monet muut tekijät, kuten koulutustarjonta, eri ammattialojen houkuttelevuus (palkka, työn mielekkyys, ”muotitekijät”, jne.), maastamuutto sekä se, miten ja minne työvoimaa tarvitsevat yritykset suuntaavat rekrytointiponnistelujaan. Yhä enenevässä määrin myös yritysten toiminta kansainvälisillä markkinoilla vaikuttaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainoon.

Suhdanteiden merkitystä ulkomaisen työvoiman arvioinnissa ei tule unohtaa. Tämän analyysin ennusteiden tausta-aineistot ovat pääosin vuoden 2008 alkupuoliskolta. Tuolloin lyhyen aikavälin talousennusteet olivat nykyhetkeä paljon positiivisempia. Esimerkiksi BKT:n kasvuennusteet vuodelle 2009 olivat keskimäärin noin 2,5 prosentin tasolla. Syksyllä 2008 talouden ennusteita on korjattu pessimistisemmiksi: enää ei uskota kansantuotteen 2 prosentin kasvuun vuodelle 2009. Alle 2 prosentin talouskasvulla työllisyyden kasvun ennustetaan hiipuvan.

Vaikka ulkomaalaisten maahanmuutto onkin ollut kasvussa, pysyvä muutto työn perusteella on Suomessa yhä vähäistä. Työn perusteella pysyvästi muuttavien eli väestörekisteriin kirjautuvan muuton osuudeksi arvioidaan tällä hetkellä noin 5 – 10 % ulkomaalaisten nettomaahanmuutosta. Ulkomailta palkkaaminen on kuitenkin viime vuosina lisääntynyt, vaikka julkinen valta ei olekaan harjoittanut aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa. Työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän kansainvälisyydessä on todennäköistä, että nettomuuton kasvu jatkuu tulevaisuudessakin. Julkisen vallan toimissa maahanmuuttajien lisääntyminen työmarkkinoilla ja maahanmuuttajaväestön kasvu ylipäättään edellyttävät muun muassa sitä, että julkisten palvelujen valikoima, organisointi ja resursointi vastaavat kysyntää.

Maahanmuuttajien lisääntyminen työmarkkinoilla ja elinkeinoelämässä asettavat myös painetta kehittämään seurannan välineitä. Tässä raportissa on käsitelty ulkomaalaisten työttömyys- ja työllisyysasteiden ongelmallisuutta ajantasaisena seurannan välineenä. Lyhyen aikavälin seurannassa olisi kes-

keistä kehittää esimerkiksi työhallinnon rekistereistä saatavia tilastoja. Ulkomaalaisten työllisyysastetta olisi perusteltua käyttää lähinnä pitkän aikavälin seurannassa. Työllisyysaste on TE-keskustasolla teknisesti työttömyysastetta vakaampi mittari ja se voidaan myös kytkeä toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointiin – samaan tapaan kuin työvoimapolitiikan toimenpiteillä tähdätään työllistymiseen. Työttömyysaste ei toimenpiteistä irrallisena riitä vaikuttavuuden arviointiin ja tulosohjaukseen.

LÄHTEET

Alueelliset talousnäkymät syksyllä 2008. TE-keskusten näkemykset seutukuntien lähitulevaisuudesta, Työ- ja elinkeinoministeriö – Työvoima- ja elinkeinokeskus. Elokuu 2008. www.toimialapalvelu.fi.

ETLA: Ennuste tuotannon ja työllisten määrän kehityksestä toimialoittain, kesäkuu 2008, www.toimialapalvelu.fi.

Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

Torvi, Kai: Maahanmuutto vastauksena työvoiman saatavuuteen – loppuraportti, TEM analyyseja 2/2008.

Tuomaala, Mika: Työvoiman hankinta toimipaikoissa vuonna 2007, TEM analyyseja 5/2008.

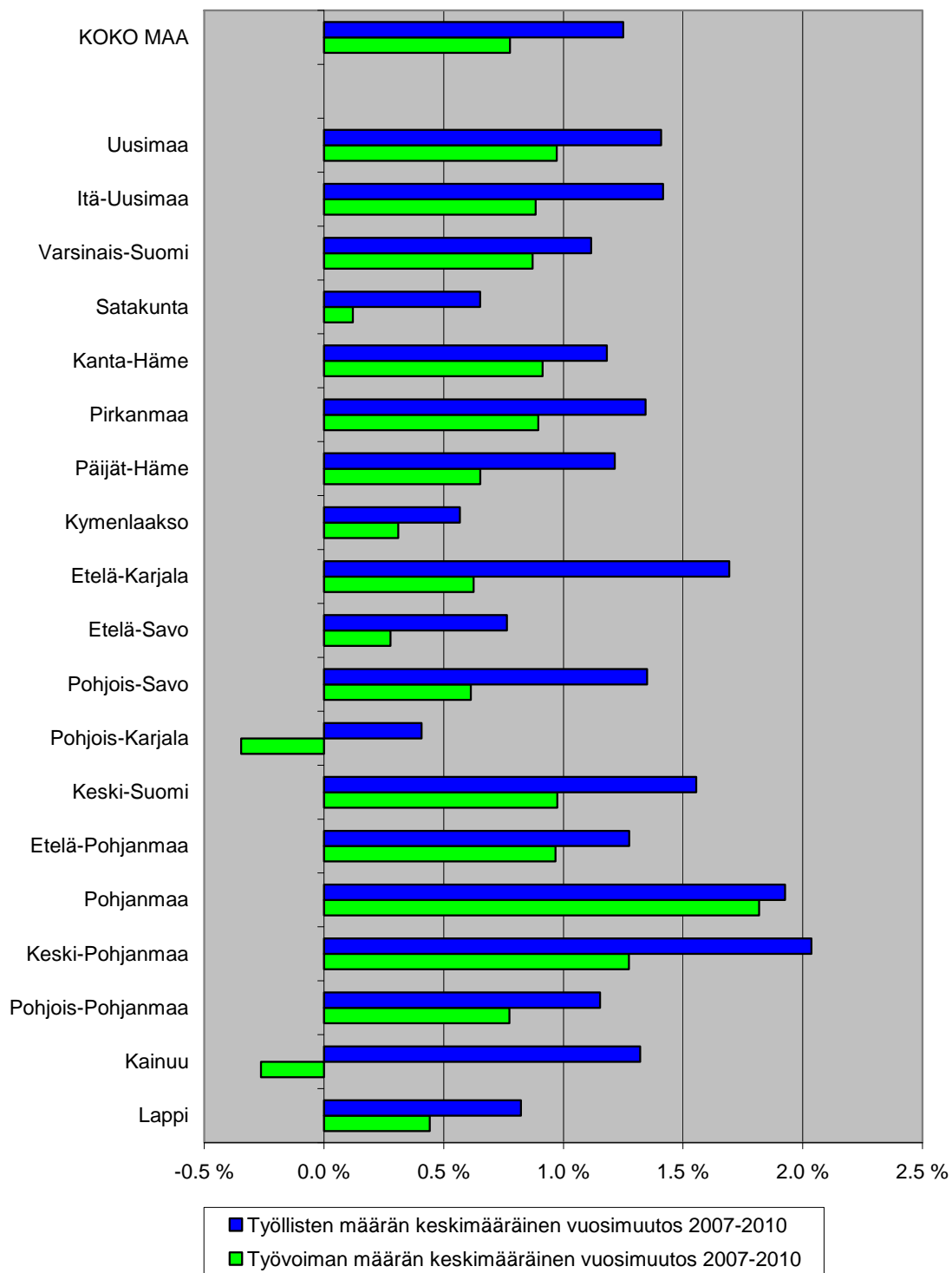
Tuomaala, Mika: Rekrytointiongelmien sekä työvoiman kysyntä ja tarjonta työvoimatoimistoissa. Tilanne toukokuussa 2008, Työ- ja elinkeinoministeriö.

Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto.

Työhön osallistuminen ja työllisyyden kehitys, Sosiaali- ja terveysministeriö, Julkaisuja 2008:20.

Työvoima 2025. Täystyöllisyys, korkea tuottavuus ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähentyessä. Työpoliittinen tutkimus 325/2007.

TYÖVOIMAN KYSYNNÄN JA TARJONNAN KESKIMÄÄRÄINEN VUOSIMUUTOS 2007 - 2010

TARKASTELUA KAINUUN TYÖLLISYYSNÄKYMISTÄ JA NYKYISISTÄ POTENTIAALISISTA TYÖVOIMARESERVEISTÄ

KAINUU	Alat, joille on ennustettu työllisyyden kasvua 2007 - 2010	Kasvu Lähde:ETLA	Työttömyys 8/08 Lähde: TEM
	Kaivannaistoiminta	318	10
	Liike-elämää palveleva toiminta	195	464
	Maa- ja vesirakentaminen	183	72
	Maatalous; riista- ja kalatalous	156	108
	Talonrakentaminen	149	339
	Koulutus; terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut	139	430
	Elektroniikkateollisuus	129	156
	Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut ja	123	245
	Kauppa	88	248
	Koneteollisuus	28	404
	Rahoitus- ja vakuutustoiminta	25	21
	Metallinjalostus- ja metallituoteteollisuus	21	7
	Rakennusaineeteollisuus	19	2
	Kuljetus ja varastointi	15	141
	Muu tehdasteollisuus	13	63
	Majoitus- ja ravitsemistoiminta	13	318
	Muu kiinteistötoiminta	12	251
Yhteensä		1626	3279

Muu työttömyys	1130
----------------	------

Työvoimaa vähentäviltä aloilta vapautuva työvoima	237
---	-----

 alat, joissa on työvoiman vajauksen uhka

Alueelliset talousnäkymät syksyllä 2008:

Kainuun erityispiirre on työvoiman ulkopuolella olevien suuri osuus, sillä työikäisestä väestöstä 30 % on työvoiman ulkopuolella. Eläkehakuisuus ennen vanhuuseläkeikää on Kainuussa suurta.

Kainuun työvoimareservien väheneminen ja muuttotappio vaikeuttavat kouluttautuneen ja osaavan työvoiman saatavuutta. Työvoiman saatavuuden ongelmat ilmenevät jo laajasti työnantajien näkemyksissä. Ongelmallisimpia aloja ovat hoiva-ala, kuljetus ja liikenne, rakentaminen ja metalliteollisuus.

Ulkomaista työvoimaa ei oteta esille alueellisissa talousnäkymissä.